

מלחמת שאול בעמלק (פרק טו)

ספר שמואל-א

לא

טו

יב

ט

ד

א

שמואל

שאול

דוד

המלך שאול

כח-לא

במלחמה מול
הפלשתים
בגלבוה

שאול ובעלת
האוב

טז-לא

קנאת שאול בדוד
מרדף אחר דוד ואנשיו

טז

שאול אינו
מציית לשמואל
באופן מלא
במלחמת עמלק
עונשו הכבד

יג-יד

שאול
ובנו יונתן
במלחמה מול
הפלשתים
במכמש

יא

מוביל את העם
לישועת אנשי
יבש-גלעד
מנחש מלך עמון

ט-י

מחפש אתונות
ומוצא מלוכה

תקציר פרק טו

פרקנו מספר על מלחמתו של שאול בעמלק ובעיקר על אי מילוי הצו המלא של הקב"ה והפסקת מלכותו של שאול.

דברי שמואל אל שאול שמואל מגיע אל שאול ואומר לו שעליו לשמוע לצו ה'. הקב"ה מצווה את שאול להכות את העמלקים ולא לחמול עליהם. שאול נלחם בעמלקים אך הוא אינו ממלא אחר צו ה' לחלוטין, וחומל על אגג והעאן.

דברי ה' אל שמואל ה' מאוכזב מהתנהלותו של שאול: "נחמתי כי המלכתי את שאול למלך כי שב מאחרי ואת דברי לא יקיים". שמואל מתקשה לקבל את הבשורה של הקב"ה ומצטער: "ויזעק אל ה' כל הלילה".

דברי שמואל אל שאול שמואל מגיע אל שאול ומנסה בהתחלה להוכיח אותו בעזרה עדינה: "ומה קול העאן הזה באזני וקול הבקר אשר אנכי שמע" שאול לא מבין את התוכחה של שמואל ואומר שהם מיועדים להקרבה לה'. לשמואל לא נותרה ברירה והוא שוטח בפני שאול את מה שה' אמר לו לילה לפני כן ומודיע לו על נישולו מהמלכות. שאול מתחנן בפני שמואל שייסלח לו, אך שמואל אינו נענה, ומוכן רק לחזור עם שאול ולהשתחוות יחד לפני ה'. שמואל מבקש שיביאו לפניו את אגג, ועושה את מה שהיה אמור שאול לעשות – משספ את גרונו של אגג והורג אותו. כך ממלא שמואל את צו ה': "וישספ שמואל את אגג לפני ה' בגלגל".

פרידת שמואל ושאול "ויילך שמואל הרמתה ושאול עלה אל ביתו גבעת שאול. ולא יסף שמואל לראות את שאול עד יום מותו כי התאבל שמואל אל שאול, וה' נחם כי המליך את שאול על ישראל"

הציווי על החרמת עמלק (א-ג)

פתיחה (א) וַיֹּאמֶר שְׂמוּאֵל אֶל שָׁאוּל:

אֲתִי שָׁלַח ה' לְמַשְׁחֵךְ לְמֶלֶךְ עַל עַמּוֹ עַל יִשְׂרָאֵל (שְׂמוּאֵל רוֹעֵה לֹוֹמֵר בְּמִשְׁפֵּט זֶה שֶׁאֵנִי פּוֹעֵל מְכוּחַ ה' וְלֹא מְכוּחַ עַצְמִי, לְכֵן עֲלֶיךָ שֶׁאוּל לְבַעַע אֶת שְׂוִיאֲמֵר לְךָ, מְכוּחַ ה') וְעַתָּה שְׁמַע לְקוֹל דְּבָרֵי-ה':

הנימוק להחרמת עמלק (ב)

כֹּה אָמַר ה'-עֲבָאוֹת: פְּקֻדָּתִי (זְכוּרָתִי) אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה עִמָּלֶךְ לְיִשְׂרָאֵל
אֲשֶׁר שָׁם לוֹ בְּדַרְךְ בְּעֵלְתוֹ מִמִּצְרַיִם
(=אשר עשה מארב לישראל בדרך, או נערך עבאית נגדו כשיצא ישראל ממצרים)

הציווי: הכאה והחרמה מוחלטת (ג)

1. עַתָּה, יָךְ וְהַכִּיתָה אֶת עִמָּלֶךְ,
2. וְהַחֲרַמְתָּם (=תשמידו) אֶת כָּל אֲשֶׁר לוֹ
3. וְלֹא תַחֲמֹל (=ולא תרחם) עָלָיו,
4. וְהִמַּתָּה (=תמית, תהרוג): מֵאִישׁ עַד-אִשָּׁה (כל המבוגרים) מֵעֵלִיל וְעַד-יוֹנֵק (כל הילדים מִשׁוֹר וְעַד-שָׂה, מִגִּמְלָל וְעַד-חֲמוֹר (כל בע"ח) הַעֲרָה: הַחֲרָמָה בְּתַנ"ךְ הִיא גַם הַקְדְּשָׁה מוֹחֲלָטָה שֶׁל הַנִּיצְחוֹן לֹאֵל, וְוִיתוֹר עַל כָּל הַנָּאָה לְאָדָם מִפִּירוֹת הַנִּיצְחוֹן. בְּמִקְרָה זֶה הַרִיגַת כָּל הָאֲנָשִׁים וּבַעַה"ח הִיא הַהֲקַדְּשָׁה לֹאֵל.

שלב א: התארגנות עבאית (ד)

וַיִּשְׁמַע שְׂאוּל אֶת הָעַם (=כינוס את העם ע"י שליחים המשמיעים את הפקודה).

וַיִּפְקְדֵם בַּטְּלָאִים (=ספר אותם במקום ושמו 'טלאים', אולי זו העיר 'טלם' שבנגב.

יש מפרשים: ספר אותם בעזרת טלאים ממש (רבים של טלה) כי ספירה

ישירה גוררת עין-רעה, וה' עלול להעניש במגיפה.)

200,000 רגלי, ו- 10,000 את איש-יהודה.

שלב ב: מארב ליד עיר עמלק (ה)

וַיָּבֵא שָׂאֵל עַד עִיר-עַמְלֵק
וַיָּרֶב (=עשה מארב, יש מפרשים רב, גלחם)
בַּנַּחַל (=אולי הכוונה לנחל-מצרים הקרוי
היום 'ואדי אל-עריש')

עיר עמלק ?

קריאה לעם הקיני לעזוב את תחום עמלק (ו)

הערת רקע: הקיני היה עם שחלק ממנו היה גר בסמוך לעמלק.

וַיֹּאמֶר שְׂאוּל אֶל הַקִּינִי:

לָכוּ, סֵרוּ רְדוּ מִתּוֹךְ עַמְלִקִּי.

נימוק: פֶּן אֲסַפֶּךָ עַמוֹ (=פן אכלה אותך עמו)

(והרי:) וְאַתָּה עֲשִׂיתָה חֶסֶד עִם כָּל בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל

בְּעֵלוֹתָם מִמִּצְרָיִם. (לא ברור מהו החסד, אולי יתרו חותן

משה, שהיה קיני ועזר לבנ"י בעצת המשפט ובהדרכה במדבר)

(ואכן:) וַיָּסֶר קִינִי מִתּוֹךְ עַמְלִק.

שלב ד: ביצוע חלקי של שאול והעם את צו ה' (ז-ט)

וַיִּדְ שְׂאוֹל אֶת עַמְלֵק מַחְוִילָה (מקום בחצי האי-ערב) בּוֹאֵף שׁוֹר אֲשֶׁר עַל פְּנֵי-מִצְרַיִם (=עד למדבר שׁוֹר מזרח לגבול מצרים)

וְכָל הַמְּלָאכָה
(=המקנה, הצאן)
נִמְבָּזָה וְנָמַס
(=הבזוי והחלש)
אֶתְהָה הַחֲרוֹיִמוֹ.

וַיִּתְפֹּשׂ אֶת
אַגַּג מֶלֶךְ-עַמְלֵק חַי

וְאֶת כָּל הָעָם (העמלקי)
הַחֲרוֹיִם לְפִי-חֶרֶב.

וַיַּחְמַל שְׂאוֹל וְהָעָם
עַל אַגַּג (המלך)
וְעַל מִיטֵב הַצֹּאן
וְהַבָּקָר וְהַמִּשְׁנִים
(=הצאן והבקר השמנים)
וְעַל הַכְּרִיִּים
(כר"-טלה צעיר ומשובח)
וְעַל כָּל הַטּוֹב,
וְלֹא אָבּוּ (=רצו)
הַחֲרוֹיִמִּים (להורגם).

אַגַּג
מֶלֶךְ עַמְלֵק

שמואל נפגש עם שאול בגלגל (יב-יג)

וַיִּשָׁפֵס שְׁמוּאֵל לְקִרְאֵת שָׁאוּל בְּבֶקֶר,

וַיַּגֵּד לְשְׁמוּאֵל לֵאמֹר:

בָּא שָׁאוּל הַכַּרְמֶלָה וְהִנֵּה מַצִּיב לוֹ יָד (=הקים
בעיר 'כרמל' שבאזור הר- חברון, מעבת זיכרון לרגל הניצחון, דבר
המעיד גם על הערכה עצמית)

המגיד ממשיך לספר על מסע שאול: וַיִּסֹּב, וַיַּעֲבֹר וַיַּרְדּוּ הַגִּלְגָּל

וַיָּבֵא שְׁמוּאֵל אֶל שָׁאוּל (בגלגל)

ה' מצטער על המלכת שאול, צערו של שמואל (י-יא)

וַיְהִי דְבַר-ה' אֶל שְׁמוּאֵל לֵאמֹר:
נְחַמְתִּי (=אני מתחרט) כִּי הַמְלַכְתִּי אֶת שָׁאוּל לְמֶלֶךְ.
נִימוֹק: כִּי שָׁב מֵאַחֲרַי (=עזב אותי) וְאֵת דְּבָרֵי לֹא הֵקִים !

וַיִּחַר לְשְׁמוּאֵל (נעצב, הדבר היה למורת רוחו)
וַיִּזְעַק אֶל ה' כָּל-הַלַּיְלָה (=התפלל על שאול)

ביקורת שמואל על המצאות צאן ובקר של עמלק בגלגל, תגובת שאול (יג-טו)

ויאמר שמואל:

ומה קול-הצאן הזה באזני?!
(ומה:!) וקול הבקר אשר אנכי שמע?!
(אז איך אתה אומר "הקמתי את דבר ה'") (!?)

ויאמר לו שאול:

ברוך אתה לה', הקימתי את דבר-ה'
(בניגוד לקביעת ה' בדברו לשמואל: "ואת דברי
לא הקים")

גלגל

הערה: בעניין החמלה על הצאן והבקר המספר כותב: "ויחמל שאול והעם" ואילו שאול מצטדק ואומר: "חמל העם", כאילו הוא לא היה בעניי החמלה על הרכושן אלא, רק העם אשם. ואילו בעניין ההחרמה הוא כולל את עצמו עם שאר העם ("החרמנו") כדי לומר שבמה שקשור בביצוע המשימה של הריגת עמלק, הוא היה שותף.

ביקורת שמואל על המצאות עאן ובקר של עמלק בגלגל, תגובת שאול (יג-טו)

מַעֲמֵלְקֵי הַבְּיָאוֹם,

אֲשֶׁר חָמַל (=ריחם, חס) הָעַם עַל מִיטַב הָעֵצָאן וְהַבָּקָר,

לְמַעַן זְבַח לַה' - אֱלֹהֶיךָ,

וְאֵת הַיּוֹתֵר הֶחָרָמְנוּ (את היותר = את היתר = את השאר. (שאול

מתכוון לעאן ולבקר החלשים, אך התבייש לומר זאת במפורש)

גלגל

שמואל מעביר לשאול את ביקורתו החריפה של ה' למעשיו (טז-כג)

שמואל ותוכחותיו

וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל שָׁאוּל:

הֲרָף (=הרפה, תן לי לדבר, תירוץ לא יעזור)

וַיֹּאגִידָה לְךָ אֵת אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' אֵלַי הַלִּילָה.

שאול והתנעלויותיו

וַיֹּאמֶר לוֹ:

דִּבֶּר.

וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל שְׁמוּאֵל:

אֲשֶׁר שָׁמַעְתִּי בְּקוֹל-ה', וְאַלֶּכְּ בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר שְׁלַחְנִי ה',

וְאָבִיָא אֶת אֲגַג מֶלֶךְ-עַמְלֵק, וְאֵת עַמְלֵק הַחֲרַמְתִּי,

וַיִּקַּח הָעַם מִהַשָּׁלַל עֵאָן וּבָקָר רִאשִׁית-הַחֲרָם (מהמובחר שבחרם -צאן עמלק)

לְזִבְחַ לַה'-אֱלֹהֶיךָ בְּגִלְגָל (כ-כא)

הסבר: שאול בנאומו מנסה לרכך את תוכחת שמואל.

א. הוא קובע שהוא קיים את חובתו לה'-הלך להחרים את עמלק.

ב. הוא לא אומר "חמלתי על אגג" אלא הבאתי את אגג...

ג. הוא לא משתף עצמו בעניין השלל.

ד. הוא לא אומר "ויעט העם אל השלל אלא "לקח מהשלל".

ה. העם לקח מהשלל ולא כל השלל. (שאול ממעיט בחומר).

ו. מה שהעם לקח היה מתוך כוונה טובה והיא לזבוח לה' בגלגל שהוא גם מקום מקודש (היו נוהגים לזבוח שם מדי פעם)

והזביחה היא מראשית החרם, המובחר, כמו הביכורים.

וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל:

הֲלוֹא אִם קָטַן אֶתָּה בְּעֵינַיִךְ (=למרות שאתה מחשיב עצמך כעניו

וכקטן, כמו שראינו בפרק ט בפגישתו הראשונה עם שמואל: "הלווא

בן ימיני אנכי מקטני שבאטי ישראל ומשפחת הצעירה מכל משפחות

בני בנימין...") רֵאשׁ שְׁבִיטִי-יִשְׂרָאֵל אֶתָּה (ולכן האחריות עליך)

וַיִּמְשַׁח ה' לְמֶלֶךְ עַל-יִשְׂרָאֵל, וַיִּשְׁלַח ה' בַּדֶּרֶךְ, וַיֹּאמֶר:

לְךָ וְהַחֲרַמְתָּה אֶת הַחֲטָאִים אֶת עַמְלֵק,

וְנִלְחַמְתָּ בּוֹ עַד כְּלוֹתֶם אֹתָם. וְלָמָּה לֹא שָׁמַעְתָּ בְּקוֹל ה' ?!

וַתַּעַט (=והתנפלת) אֶל הַשָּׁלַל וַתַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינַי ה'. (יז-יט)

האפליקציה שתעזור לכם
למצוא תירוצים

שמואל מעביר לשאול את ביקורתו החריפה של ה' למעשיו (כב-כג)

שמיעת דבר ה' עדיפה בעיני ה' מקורבנות (כב)

וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל:

חֲחַפֵּץ לַה' בְּעֵלוֹת וּזְבָחִים כְּשֹׁמֵעַ בְּקוֹל ה' !?

הֲנִיָּה שֹׁמֵעַ (=לשמוע בקול ה') מְזַבַּח טוֹב (= עדיף מקורבנות),

לְהִקְשִׁיב (בקול ה', עדיף מלהקריב): מִחֶלֶב-אֵילִים (=חלב כבשים).

כִּי חַטָּאת קָסָם - מְרִי ! (=החטא בעשיית קסם הוא אי-עיות = מרי, מרד בה', כמו שאתה, שאול, מרדת בדבר ה')

וְאֲנִי וְתַרְפִּים - הַפְּעַר ! (=למרות שאדם מפעיר ומחתנן לה', כל עוד שעושה מעשי מרידה בה' זה נחשב כמו און (=חטא) ותרפים (=פסלי ע"ז))

עונש: מאיסת שאול מלהיות מלך, מידה כנגד מידה על שאול שמאס בה' (כג)

יַעַן מָאֲסַתְּ אֶת (=בגלל שלא בחרת ב:) דְּבַר-ה':

וַיִּמְאַסְךָ (=ה' לא בחר אותך, ביטל את בחירתו בך) מִמְּלָךְ.

שאול מתוודה על חטאו, מבקש משמואל להשתחוות עמו בגלגל (כד-כו)

שמואל

וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל שָׁאוּל:

לֹא אָשׁוּב עִמָּךְ.

נימוק: כִּי מֵאַסְתָּה אֶת דְּבַר-ה' (=לא בחרת לשמוע בדבר ה')

וַיִּמָּאֲסָךְ ה' מֵהֵיוֹת מֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל.

שאול

וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל שְׁמוּאֵל:

חָטָאתִי ! כִּי עָבַרְתִּי אֶת פִּי-ה', וְאֶת דְּבַרְיָךְ !

כִּי יִרְאֵתִי אֶת הָעַם, וְאֶשְׁמַע בְּקוֹלָם

וְעַתָּה שָׂא נָא אֶת חַטָּאתִי,

וְשׁוּב עִמִּי (לגלגל) וְאַשְׁתַּחֲוֶה לָהּ' (כד-כה)

חָטָאתִי !
כִּי עָבַרְתִּי אֶת פִּי-ה', וְאֶת דְּבַרְיָךְ !

קריעת המעיל כסמל לקריעת המלוכה משאול (כז-כט)

שאול	שמואל
<p>וַיִּחַזַק בְּכֹנֶף-מְעִילוֹ, וַיִּקְרַע. (שאול מחזיק במעיל שמואל וקורע אותו)</p> <p>הערה: ניתן גם לפרש שמדובר על שמואל הנוטל יוזמה וקורע את כנף מעילו של שאול. מעיל הינו בגד עליון המסמל מעמד וחשיבות.</p>	<p>וַיִּסֹּב (=פנה, הסתובב) שְׁמוּאֵל לָלֶכֶת.</p>
	<p>פס' כח. וַיֹּאמֶר אֱלֹוֹ שְׁמוּאֵל: קִרַע ה' אֶת מַמְלְכוֹת-יִשְׂרָאֵל מֵעֲלֵיךָ הַיּוֹם, וְנָתַנָּה לְרַעַף הַטּוֹב מִמֶּנִּי (כח)</p> <p>פס' כט. וְגַם יַנְצַח-יִשְׂרָאֵל (=גם אלהי-ישראל) לֹא יִשְׁקֶר (=לא ישקר, לא יפר הבטחתו לתת המלוכה לרעף הטו ממך) וְלֹא יִנָּחֵם (=לא יתחרט על מה שאמר, דעתו הינה תמיד יציבה). כִּי לֹא אָדָם הוּא לְהִנָּחֵם (=כי ה' אינו כאדם שאינו מקיים הבטחותיו או כאדם שדעתו אינה יציבה)</p>

שאלו מבקש משמואל לכבודו לעיני הזקנים ולהשתחוות עמו לה' (ל-לא)

שמואל	שאלו
<p data-bbox="402 482 1098 578">וַיֵּשֶׁב שְׁמוּאֵל אַחֲרַי שְׁאֵל</p> <p data-bbox="257 611 1243 739">הערה: שמואל אמנם שב אך הוא שב "אחרי" שאלו ולא "עם" שאלו. שמואל שב רק בדאגה לכבוד המלך ולמטרת הריגת אגג.</p>	<p data-bbox="1370 482 2295 806">וַיֹּאמֶר: חָטֵאתִי, עַתָּה כִּבְדֵנִי נָא נֶגְדַד זְקֵנֵי-עַמִּי וְנֶגְדַד יִשְׂרָאֵל, וְשׁוּב עַמִּי, וְהִשְׁתַּחֲוִיתִי לַה-אֱלֹהֶיךָ.</p>
	 <p data-bbox="1717 896 2211 992">וַיִּשְׁתַּחֲוּ שְׁאֵל לַה'</p>

שמואל משספ את אגג מלך עמלק (לב-לג)

אגג	שמואל
<p>וַיֵּלֶךְ אֵלָיו אֲגַג מַעֲדָנֹת (מעדנות= בעדנה, בשמחה. הכוונה כנראה שאגג הלך לשמואל בשמחה כי חשב שאיש-האלהים ישלחו לחופשי או יציל את חיו. הערה: יש פירושים נוספים למילה "מעדנות").</p> <p>וַיֹּאמֶר אֲגַג:</p> <p>אֲכַן סָר מֵר-הַמּוֹת (=חלפה מרירות המוות העפוי לי)</p>	<p>וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל: הֲגִישׁוּ אֵלַי אֶת אֲגַג מֶלֶךְ-עַמְלֵק.</p>
	<p>וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל: כִּי־אֲשֶׁר שְׂכָלָה נָשִׁים חֲרָבָךְ (=כמו שנשים ואמהות ישראליות הפכו לשכולות וכואבות על-ידי חרבך וחרב עבאך שהרגה מבני-ישראל) בֶּן תִּשְׂכַּל מִנְּשִׁים אִמָּךְ (=כך אמך תהיה שכולה וכואבת יותר מהן לאחר שתמות כעת)</p>
<p>וַיִּשְׁסַף שְׁמוּאֵל אֶת אֲגַג לִפְנֵי-ה' בַּגְּלָגַל (=וישספ. אולי וישסע, ויבקע. לפני ה' = ליד המזבח, שמואל עושה זאת ליד מזבח, כנראה כדי להבליט את העניין הדתי שבחיסול עמלק).</p>	

נתק בין שמואל לשאול, צער שמואל על שאול, ה' מצטער על המלכת שאול (לד-לה)

וַיֵּלֶךְ שְׁמוּאֵל הָרְמַתָּה
וְשָׁאוּל עָלָה אֶל בֵּיתוֹ
גְּבַעַת-שָׁאוּל

(למרות שהמקומות קרובים
יהיה נתק ביניהם עד מות שמואל
כנאמר בהמשך:)

וְלֹא יָסַף (= ולא הוסיף) שְׁמוּאֵל לִרְאוֹת
אֶת שָׁאוּל עַד יוֹם-מוֹתוֹ.

נימוק: כִּי הִתְאַבֵּל שְׁמוּאֵל אֶל שָׁאוּל
(משום ששמואל כנראה הצטער על הגדולה
שניטלה משאול, ואם היה רואהו צערו היה גדול).

(למרות אבלו וצערו של שמואל, אצל ה' המעב מנוגד:)

וְה' נָחַם (=התחרט) כִּי הִמְלִיךְ אֶת שָׁאוּל עַל יִשְׂרָאֵל.

הערה בעניין חוסר צייתנות שאול לנביא ולנבואה

יש המסבירים שאחת הבעיות העקרוניות של שאול הינה חוסר צייתנות לנביא ולנבואה (בניגוד לדוד).

הוכחות:

א. בפרקים ט-י רואים שהוא אינו מכיר כלל את שמואל הנביא ורק לאחר שהנער מספר לו על קיומו של הנביא ומשכנע אותו שהנביא אולי יביא לו תועלת הוא הולך.

ב. כשמקבל נבואה אנשים שואלים ומתפלאים: 'הגם שאול בנביאים?!' 'מה זה היה לבן-קיש?!' 'אולי כי משפחת קיש כנראה לא הכירה מספיק בנבואה.

ג. בפרק יג - הוא אינו מחכה לנביא שמואל ומפר את הוראתו.

ד. בפרקנו טו - אינו מקיים את צווי שמואל באופן מלא.

אם רוצים להבין את הסיבה שה' ממנה את שאול למלך, יש לעיין בפרק ח. הסיבה שהעם מבקשים בפרק ח' מלך היא שהעם לא אוהבים את הנבואה המבטאת את דבר אלהים, והמכריחה אותם ללכת בדרך ה'. אולי זוהי הסיבה שה' בוחר דווקא במלך שנבואה היא לא העד החזק בו. שמואל אמנם ניסה לטפחו ולהכשירו להכיר בנבואה ולחזק בו עד זה אך כנראה שהדבר לא עלה בידו. לאחר שה' התייאש משאול, הוא בוחר בדוד המוכן לקבל דברי הנבואה ולהיות כפוף לנביאים ולדבר הנבואה, זה כנראה סוד הצלחתו.